

Woordenlijst

Woordenlijst van gebruikte geologische termen

anatexis - opsmelting van gesteenten in de kern van orogenen door sterke stijging van de temperatuur. De gesteenten die na dit proces zijn ontstaan, zijn overwegend granietisch van samenstelling.

batholiet - groot intrusielichaam, soms honderden km in doorsnee, waarvan de begrenzing naar de diepte nergens kon worden vastgesteld.

caldera - wanneer door erupties de magmakamer is uitgehold, kan een vulkaan instorten, waardoor in het midden een grote, kraterachtige depressie ontstaat. Door latere uitbarstingen kunnen weer nieuwe kegels in en om de 'krater' ontstaan.

cinérites - Fr. voor tuffen. Cinérites à bloc: tufbreksies.

cipolins - Franse term voor in 'vuile' marmers omgezette onzuivere kalkgesteenten.

domiet - een trachietvariëteit met biotiet en/of amfibool, zeer lichtgekleurd. Komt voor op de Puy de Dôme en enkele kleinere puys.

dyke - plat intrusielichaam, dat dwars door omringend gesteente is gebroken. De doorsnee van een dyke of gang is doorgaans plaatvormig. De richting is vaak min of meer vertikaal.

ectinites - in de Franse literatuur: de metamorfe gesteenten in het Massif Central. Ze worden onderverdeeld in verschillende schist- en gneissoorten op grond van hun graad van metamorfose.

efflata - los, uitgeworpen vulkanisch materiaal: as, lapilli, bommen. Ook tefra of scoria genoemd.

embrechites - Franse term voor gemigmatiseerde gesteenten, waarvan de oorspronkelijke structuren nog duidelijk te zien zijn.

granuliet - een hoog metamorf gesteente, hoofdzakelijk bestaand uit zeer fijnkorrelige kwarts en veldspaat met wat granaat, sillimaniet of cyaniet. Het kenmerkende mineraal is hyperstheen.

intrusie - in de aardkorst gesteld gesteentelichaam. Door erosie van het erboven liggend materiaal kunnen intrusiegesteenten aan de oppervlakte komen.

laccoliet - plaatvormige intrusie, dikker in het midden: een halfplatte lens. Het erboven liggende materiaal wordt opgedrukt.

lacustrien - zie limnisch.

lapilli - gesteentebrokjes van poreuze lava, grover dan as, kleiner dan bommen: van erwt- of knikkergrootte.

leptyniet - ongeveer hetzelfde als granuliet.

limnische afzettingen - veelal door rivieren aangevoerd sediment en biogene en chemische afzettingen in meren e.d.

Hercynisch massief - blok van een deel van het Hercynische orogeen, dat weleer een groot deel van Europa omspande. Het blok is in jongere tijd opgeheven, waarbij de eventueel aanwezige bedekking van post-orogeen sedimenten is afgeërodeerd. De gesteenten hebben de Hercynische orogenetische fase ondergaan. Delen van Caledonische en Precambriëse orogenen kunnen in de massieven mede zijn opgenomen. Hercynische massieven zijn o.a.: ZW-Ierland, Cornwall en Devon; Bretagne en Massif Central; Ardennen en Rijnleisteentopplateau; Voegen en Zwarte Woud; Harz; Boheems massief. Ook in de Alpen komen massieven voor: Mont Blanc, Aarmassief bijvoorbeeld.

metamorfose - verandering van gesteenten t.g.v. gewijzigde temperatuur en druk. Hierbij verandert de chemische samenstelling niet, wel de mineraalinhoud. Zo verandert een kleigesteente in lei - schist - gneis - graniet, een

zandsteen in kwartsiet, een kalksteen in marmer, een graniet in gneis.

metasomatose - hierbij wordt materiaal toe- of afgevoerd zodat de chemische samenstelling wel verandert. Zulk een vervanging komt voor bij kalksteen - dolomiet, hout - houtopaal, graniet - greis (kwartsrijk gesteente met ertsaanrijking).

migmatiet - een megascopisch samengesteld gesteente, bestaande uit twee of meer petrografisch verschillende delen. Het ene is het oorspronkelijke gesteente in min of meer metamorf stadium, het andere is pegmatietisch, aplietisch, granietisch of algemeen-plutonisch van voorkomen.

orogeen - mobiele zone van de aarde, waar orogenese heeft plaatsgevonden.

orogenese - gebergtevorming door plooiing en opheffing, waarbij de interne structuur van het gebergte getransformeerd wordt door o.a. metamorfose en granitisatie. Orogenese is een onderdeel van een orogeenische cyclus, zoals de Hercynische en de Alpen, waarbij ook nog andere verschijnselen betrokken zijn, zoals daling van langgerekte bekkens, sterke sedimentatie

neck - vulkanische pijp, bestaande uit vergruisde gesteentefragmenten, die niet door het vulkanische geweld werden uitgeblazen, maar in de pijp bleven en daar een hard, breksieus geheel werden. Het omringende gesteente was zachter en erodeerde, de neck niet zo sterk en bleef als piek of berg in het landschap staan. Als een pijp met massief stollingsgesteente is uitverweerd, noemt men dit wel een plug.

ordanchiet - genoemd naar de Banne d'Ordanche, een van de Monts Dore, NO van la Bourboule. Het is een tefriet (of onderverzadigde andesiet) met blauwe haayn, die overigens nogal eens verweerd is.

peneplanisatie - erosie van een gebergte tot het niveau van een schiervlakte.

pépériet - de vulkanische lagen in de Oligocene sedimentgesteenten van het Limagnebekken worden 'pépérites' genoemd in de Fr. literatuur.

pouzzolanes - vulkanische slakken, in half-vloeibare toestand uitgeworpen. Ze zijn een bestanddeel van vele vulkaankegels.

sancyiet - trachy-andesietvariëteit met grote sanidienkristallen. Vormt korte en dikke lavastromen van vooral de Puy Sancy.

sill - plaat. Plat intrusielichaam, als een dyke. Een sill breekt echter niet als een dyke dwars door de sedimenten heen, maar loopt evenwijdig aan de gelaagdheid.

J.S.-v. B.

HARTELIJK DANK . . .

aan degenen, die bij de totstandkoming van dit Massif-Centralnummer de helpende hand boden.

In het bijzonder de heren D.C. Kranen te Meerveldhoven en P. Zijlstra te Leeuwarden, die het idee lanceerden en de Auvergne-bijdragen leverden; drs. W.C.P. de Vries, die de manuskripten kritisch doornam; drs. E.A. Burke, voor determinaties; dr. C.E.S. Arps en dr. C. Mayer voor adviezen; het Instituut voor Aardwetenschappen van de Vrije Universiteit te Amsterdam en het Rijksmuseum van Geologie en Mineralogie te Leiden, die collectiestukken voor de kleurenfoto's ter beschikking stelden; de heer C. Kranen, die het omslag ontwierp.